

ЧУДОМИР БАЙ ПЕТЪР

chitanka.info

През тазгодишната седмица, посветена на музеите, народният музей в Казанлък чествува 65-годишнината от основаването си и 100-годишнината от рождението на неговия основател.

Петър Ив. Топузов^[1], или „бай Петър“, както го наричахме всички, е един от скромните продължители на възрожденската епоха, един истински народник, отдал живота си за културното издигане на родния град.

Беден, без особено образование, но надарен със силна воля и неизчерпаема енергия, той имаше рядката способност всички свои идеи да ги доведе до щастлив завършек.

Още през 1899 година, когато се построява първата сграда на читалище „Искра“, управата му задлъжнява 80 000 лв. Между всички членове настъпва отчаяние и животът на читалището замира. Само той единствен се навърта всеки ден около него. Влиза в зимника, където е складирано цялото имущество, подрежда, чисти, събира стари архиви, бори се, агитира, докато с общи усилия най-после дългът е изплатен и животът почва да тече нормално.

* * *

Прочел някъде за музеите в културните среди, разгледал пловдивския и решил да открие такъв и в Казанлък. Запретва се и през 1901 год. пред насмешливите погледи на съгражданите си го открива само с десетина предмета. В кратко време обаче тъй увлича мало и голямо в града, че подарените предмети почват да растат с учудваща бързина. За всеки подарен предмет, важен и неважен, бай Петър издаваше разписки. По това време аз бях ученик в прогимназията и в шкафа за писма при училището рядко се виждаха такива, но винаги беше пълен с бай Петрови разписки. Така музеят растеше, обогатяваше се и от най-малката стаичка при читалището се премести в две, след това в специално помещение и сега едва се побира в три просторни зали и притежава над 40 000 инвентарни номера, а преди няколко години беше национален първенец.

* * *

Будният му и неспокоен дух не се спираше само в музея и читалището. По онова време много от децата на бедните граждани нямаха възможност да се учат и още в ранна възраст бяха принудени да постъпват слугинчета или чираци из разните работилници. Срещал ги бай Петър всеки ден из чаршията слаби, мръсни, неграмотни и решава да се бори за откриване на чирашко училище в града. Ходи при големци, настоява, пише писма на отговорни лица и успява. Известно време и аз преподавах в това вечерно училище.

* * *

На никого от специалистите дотогава в града ни, който беше околийски център, не дойде на ума да се открие селскостопанска изложба. Бай Петър пак се разтича, пак агитация, пак преодоляване хиляди трудности и пак успех. Един ден през 1923 г. изнесохме подвижните столове на читалищния салон, напълни се и той, и коридорите, и се превърна в една чудесна изложба. Не остана село, фабрика и работилница, които да не изпратиха нещо от своето производство, не остана и жител от околията да не я посети.

* * *

За да свърже селата с града и да ни запознае с нуждите, болките и живота на околията, бай Петър замислил да почне издаването на вестник. Намислил, решил и почнал сам. Вестникът обаче е трудна работа, не може всеки брой да се списва само от едно лице и той извиква Гено Дочев, Стефан Попвасилев и мен да образуваме редакционен комитет. Вестник „Искра“ ето вече 42 години продължава да излиза и да върши своята голяма културна задача.

* * *

Богатият казанлъчанин Иван Хаджиенов през 1917 г. учреди фонд за постройка на техническо училище в родния си град, но фондът с години стои неизползван. Чрез вестник „Искра“ бай Петър повдига този въпрос и през 1924 година се избира комитет, на който той е секретар. Помня го все с една папка, забързан да търси или членовете, или да разнася покани за събрания. Грабне папката и ми рече:

— Стой тука да пазиш музея, а аз ще прескоча за час-два до мястото на строежа, защото са дошли инженерите.

Сега казанлъшкият техникум е напълно подреден и всяка година дава на индустрията десетки квалифицирани работници.

* * *

Такъв беше бай Петър Топузов. Винаги напрегнат, винаги зает и неуморен. Той е председател на „Еснафското сдружение“, в управата на доброволческото дружество „Сливница“, в читалището и пр. На общоградски събрания, учителски конференции, родителско-учителски срещи — навред.

* * *

Свит някъде в края на салона, слуша внимателно и от време на време записва върху цигарената си кутия. Слуша, бележи и чак на края ще поиска думата. Публиката се извърща към него и го чака с интерес. Бай Петър вдига бележките близо до късогледите си очи и с типичния свой стил, примесен с хумор, винаги ще каже нещо оригинално, нещо важно и полезно.

Той ни напусна през 1930 г., но плодовете на неговата дейност са тук при нас и ни задължават да му бъдем признателни и прекланяйки се пред светлата му памет, да пожелаем в хубавата ни родина да се раждат повече такива достойни синове.

1966

* * *

Преди тридесет години в малката стаичка, където сега е мивката на бюфета, един ден нарежда червеното знаме на „Бузлуджа“, една пощенска кутия, останала от русите през Освободителната война, един-два турски криви ятагана и... една голяма бяла тиква. Заковава на вратата надпис „Музей за старини и изкуства“ и баста! Ама че тиквата не може да се квалифицира ни към „старини“, нито към „изкуства“ — нищо!

— Аз си имам план — думаше ни той, — оставете ме! И тиквата тогава, и агнето с шестте крака, с което ме майтапосвате, те са за енинките. Отбият се вторничен ден след пазар при мене, гледат, гледат и нищо от тези ръждясали вехтории не им харесва. Само на агнето се чудят. И другия вторник, кога ме споходят пак, виж, че ми донесли някоя ръждясала пара подарък. План си имам аз, не ме закачайте!...

* * *

На командира на допълняещата дружина от 23 п. Шипчански полк, капитан Петър Топузов, му предстои да изпрати една сборна рота, за да попълни орделите части на полка, който е на Южния фронт. Всичко около тръгването е привършено, ротата е строена, но вместо да тръгне надолу към източната врата, повеждат я точно по обратен път. Извеждат ротата из казармения двор, минават кухните и я строят в кръг около една отворителна помийна яма. Общо недоумение. След малко пристига и сам капитанът, качва се на най-високото място и се провиква: „Юнаци, вие за пръв път напущате родните огнища и отивате в непознати земи. Там, в Серес, има много гъркини, белисани и червисани... Юнаци, пазете се от тях! Те всички са като тази мръсна яма тука и носят само болести и нещастия! Вашите жени са като елмази, юнаци, не забравяйте вашите работни и честни жени, пазете се от измамни хубости и мислете за семействата си! На добър път, момци!“

* * *

Общо дружествено събрание. Разглежда се въпросът за вестника. Някои от по-младите членове не одобряват поместени статии и антрефилета и препоръчват вестникът занапред да се списва в по-друг дух.

— Искам думата — изписка тънкият глас на бай Петра. — Господа, един вестник като нашия според мене трябва да е като една ахчийница. Там трябва да има и супа, и бульон, и разни други тънки гозби, но ако на мющериите им се прияде и шкембе-чорба, ще им направим! Ще им сготвим! И шкембе-чорба да има! И фасул с люта чушка да има! Турям точка!

* * *

Младо десет-дванадесетгодишно момче, куленче, с будни очи, постоянно се върти около „Искра“. Това обърнало внимание на капитана и веднъж го набарва до самата врата на читалището, хваща той здраво дръжката на сабята си и извиква строго: „Горе ръцете!“ Младото недоумява. Хем вижда, че работата не е сериозна, хем сабя, офицер... Разтреперва се куленчето и дига покорно ръце.

— Повтаряй ясно и високо след мене — заповяда капитанът: — Заклевам се, че докато съм жив, ще служа честно и предано на Ученолюбива дружина „Искра“ и ще вложa всичките си сили за нейното преуспяване, амин!

Смутено, объркано, момчето повтаряло дума по дума, а крачолите на панталонките му се люлеели от страх. Като свършили клетвата, капитанът го погалил по страната и бързо влязъл в канцеларията, а куленчето дигнало пушиляка към дерлика.

Офицерът, който произвел клетвата, бил, разбира се, бай Петър, а босоногого куленче днес е... член от настоятелството на „Искра“.

* * *

Винаги редовен и точен със събранията на настоятелството и в последните дни той не изменил на себе см.

— Като си рекъл Искра, Искра — да ти се не види и Искрата му, и намярата му! Полегни си, почини си, я се виж на какво си заприличал — кори го незлобиво бай Петровица.

— Там съм аз, не ме закачай! И кога умра, пак оттам ще ме пренесете!

— Оттам ли — да имаш да вземаш — подхвърля на шега госпожата.

— Ще скоча от ковчега и пак оттам ще мина! — завършил бай Петър.

Бог да го прости!

1930 г.

(Публикуван във в. „Септември“ (Стара Загора), XXII, бр. 120 от 6.X.1966 г.; втората част на материала с малки съкращения е взета от в. „Казанлъшка искра“, VII, бр. 155 от 31.XII.1930 г.)

[1] Основателят на музея при ученолюбивата дружина „Искра“ в Казанлък Петър И. Топузов е роден на 20.VI.1866 г. Първоначалното си образование получава в родния си град, а от 1884 г. продължава учението си в Пловдивската гимназия. След това завършва курса за запасни офицери и постъпва на военна служба. След Сръбско-българската война, където участвувал като доброволец, редица години заема длъжности в гражданското и военното ведомство. В края на миналия век Петър Топузов дава идеята за музей при Ученолюбивата дружина „Искра“ и малко по-късно (през юли 1901 г.), без да иска съгласието на когото и да било, основава музея само с няколко експоната. Въпреки лошото финансово положение на Ученолюбивата дружина „Искра“, чието новопостроено здание се продавало на търг, Петър Топузов усърдно продължава да пропагандира идеята за музей не само в града, но и из цялата околност. Междувременно музеят расте, финансовото положение на „Искра“ се подобрява и след две години в едно от годишните си заседания настоятелството на ученолюбивата дружина признава съществуването на музея, а Петър Топузов избира за негов завеждащ. Паралелно с това той участвува във всички културни и обществени инициатива на Казанлък, основава вестник, организира изложби, урежда сказки. Умира на 22.VII.1930 г. (По-подробно вж. в Юбилейния сборник „Казанлък в миналото и

днес“, т. II, С., 1923, стр. 277–278 — „Петър И. Топузов“; т. III, стр. 497–499 — Петър И. Топузов. „Казанлъшкият музей за старини и изкуства“; стр. 486–496 — Стефан Попвасилев. „Дружина «Искра» и нейното дело“.) ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.